

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

بررسی و مقایسه‌ی "منشأ شخصیت" در هشت رمان از نویسندگان مرد و زن دهه‌ی شصت

نگارش: رقیه وهابی دریاکناری

استاد راهنما: آقای دکتر علی اکبر عطفی

استاد مشاور: آقای دکتر احمد تمیم داری

رساله برای دریافت درجه‌ی کارشناسی ارشد

در رشته‌ی زبان و ادبیات فارسی

تابستان ۱۳۸۹

عنوان : بررسی و مقایسه‌ی منشأ شخصیت در هشت رمان از نویسندگان مرد و زن دهه‌ی شصت	
نویسنده /محقق: رقیه وهابی دریاکناری	
مترجم : ندارد	
استاد راهنما : دکتر علی اکبر عطفی استاد مشاور/استاد داور : دکتر احمد تمیم داری / آقای دکتر بشیری	
کتابنامه : دارد	واژه نامه : ندارد
نوع پایان نامه : بنیادی ☒	توسعه ای ☐
کاربردی ☐	
مقطع تحصیلی : کارشناسی ارشد	سال تحصیلی : ۱۳۸۸-۱۳۸۹
محل تحصیل : تهران نام دانشگاه : علامه طباطبائی دانشکده : ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی	
تعداد صفحات : ۲۴۴	گروه آموزشی : زبان و ادبیات فارسی
کلید واژه ها به زبان فارسی : رمان، شخصیت، شخصیت پردازی، منشأ شخصیت (پروتوتیپ)، نویسندگان زن و مرد دهه‌ی ۶۰ و ...	
کلید واژه ها به زبان انگلیسی : Novel, Character , Characterization, prototype, Male & female writers of 1360's ,...	

چکیده

الف . موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف):

یکی از عناصر مهم تشکیل دهنده هر رمانی "شخصیت" است. در حقیقت محور اصلی بسیاری از داستان‌ها و رمان‌های برجسته‌ی جهان "شخصیت" می‌باشد. نویسنده برای آفرینش آدم‌های داستانی‌اش کاملاً آزادانه عمل می‌کند. اما در این میان سؤالاتی برای خواننده پیش می‌آید: آیا منشأ شخصیت آدم‌های داستانیِ نویسندگان تنها از تخیل آنان سرچشمه می‌گیرد؟ روند خلاقیت ادبی و چگونگی تبدیل ماده‌ی خام در ذهن خلاق نویسنده به شخصیت‌های ادبی چیست؟ در واقع نمونه‌های اولیه‌ای در زندگی واقعی هر نویسنده وجود دارد که به نوعی ذهن نویسنده را، برای خلق یک یا چند شخصیت برمی‌انگیزد. نویسنده با استفاده از این ابزارها و مواد خام و البته **نیروی تخیلش** دست به آفرینش کاراکترهای داستانی‌اش می‌زند.

در این پژوهش هشت رمان از چهار نویسنده‌ی زن و چهار نویسنده‌ی مرد در دهه‌ی ۶۰ انتخاب شده است. سپس "منشأ شخصیت" و "پروتوتیپ‌های" هر یک از این رمان‌ها مشخص می‌شود. در ادامه این پروتوتیپ‌ها با یگدیگر مقایسه شده و نتایج تحصیل شده ارائه می‌گردد.

ب . مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع ، چارچوب نظری و پرسشها و فرضیه ها :

سوال‌های بنیادی که این رساله بر مبنای آن‌ها نگاشته شده است، شامل سه پرسش اصلی می‌باشد:

۱- منابع الهام نویسندگان - مرد و زن انتخابی در این رساله - در آفرینش شخصیت‌های داستانی‌شان چیست؟ به عبارت دیگر نمونه‌های اولیه‌ای که به نوعی ذهن این نویسندگان را برای خلق کاراکترهای داستانی‌شان تحریک نموده‌اند، کدامند؟

۲- آیا تفاوت و شباهتی در استفاده از منابع الهام، بین رمان نویسان زن و مرد در دهه‌ی ۶۰ وجود دارد؟

۳- آیا تفاوت چشمگیری در گزینش موضوع رمان، در میان نویسندگان زن و مرد انتخابی در دهه‌ی ۶۰ وجود دارد؟

پ. روش تحقیق شامل تعریف مفاهیم، روش تحقیق، جامعه مورد تحقیق، نمونه گیری و روشهای نمونه گیری، ابزار اندازه گیری، نحوه اجرای آن، شیوه گردآوری و تجزیه و تحلیل داده ها:

ابتدا کتاب‌های نظری که درباره‌ی "رمان" و عناصر تشکیل دهنده‌ی رمان را - به طور مشخص "شخصیت"، "شخصیت‌پردازی" و "منشأ شخصیت" بوده است - با دقت مطالعه و فیش برداری کردیم. پس از آن هر رمانی را دو یا سه مرتبه با دقت تمام خوانده و فیش برداری نمودیم. از نقد و نظرات منتقدان ادبی در تحلیل رمان‌های انتخابی استفاده نمودیم. در مورد رمان‌هایی که از تاریخ گذشته و معاصر ایران متأثر بوده‌اند، توضیحاتی از کتب تاریخ گردآوری و ارائه کردیم. پس از آن تمام شخصیت‌های اصلی و فرعی داستان را بیرون کشیده و از لحاظ ساختاری به تحلیل آن‌ها پرداختیم. در هر رمان بخشی را به شیوه‌ی "شخصیت‌پردازی" نویسنده اختصاص دادیم. سپس در مورد پروتوتیپ‌هایی که نویسنده از آن بهره برده‌است، در بخشی جداگانه در هر فصل سخن گفتیم. در نهایت در فصل آخر نتایج تحصیل شده را ارائه نمودیم.

ت. یافته‌های تحقیق:

شناخت ویژگی‌های آثار داستانی معاصر و تبیین ابعاد مختلف آن‌ها از یک سو می‌تواند؛ وضعیت و ویژگی‌های هنری داستان‌نویسی هر نویسنده را مشخص کند. از سوی دیگر، ملاک و میزانی برای نقد و داوری درباره‌ی آثار داستانی فراهم سازد و به استخراج نظریه‌های داستان و رمان یاری رساند.

اهدافی که این پژوهش دنبال می‌کند، به شرح زیر می‌باشد:

۱- مشخص نمودن پروتوتیپ‌ها و منابع الهامی استفاده شده، توسط تعدادی از نویسندگان در دهه‌ی ۶۰.

۲- روشن ساختن مسیر بخشی از تاریخ رمان ایران در دهه‌ی ۶۰.

۳- با استفاده و استناد به این پژوهش روش کار تعدادی از رمان‌نویسان ایرانی مشخص گردد، تا رمان نویسندگان جوان از تجارب نسل قبلی بهره بهینه برند.

ث. نتیجه گیری و پیشنهادات :

۱- هر چهار نویسنده‌ی مرد انتخابی در این پژوهش، در خلق شخصیت‌های داستانی‌شان از "پروتوتیپ طبقاتی" بهره برده‌اند. با این تفاوت که آن‌ها طبقات مختلف اجتماعی را برگزیده‌اند و از یک طبقه‌ی خاص استفاده نکرده‌اند.

۲- زنان نویسنده انتخابی در این رساله، در آفرینش کاراکترهای داستانی خود توجه ویژه‌ای به "پروتوتیپ در زندگی خصوصی نویسنده" داشته‌اند.

۳- هر چهار نویسنده‌ی زن، در خلق آدم‌های داستانی‌شان از "پروتوتیپ طبقاتی" بهره برده‌اند. البته هر چهار نویسنده طبقه‌ی اجتماعی "زن" را به عنوان پروتوتیپ اثر خود برگزیده‌اند.

۴- در بین هشت رمان انتخابی از نویسندگان زن و مرد، چهار رمان بر اساس "پروتوتیپ تاریخی" بنا نهاده شده است. در نتیجه نویسندگان مرد و زن به یک نسبت از "پروتوتیپ تاریخی" بهره برده‌اند.

۵- اغلب کاراکترهای مطرح در رمان‌های نویسندگان مرد، از میان "مردان" انتخاب شده‌اند. شخصیت اول هر چهار رمان "مرد" می‌باشند. اما در مورد زنان نویسنده، شخصیت اول و اصلی گاهی "زن" و گاهی "مرد" انتخاب شده است.

۶- نویسندگان مرد مطابق با حوادث و مشکلات زمان زندگی‌شان دست به گزینش "موضوع" برای رمان‌هایشان زده‌اند. در حالی که این مطلب در مورد نویسندگان زن صدق نمی‌کند. آن‌ها بیشتر به تاریخ گذشته‌ی کشورشان عنایت داشته و تلاش نموده‌اند در حوزه‌ی دفاع از "زن" قلم بزنند.

صحت اطلاعات مندرج در این فرم بر اساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌نماییم .

نام استاد راهنما: دکتر علی اکبر عطرفی

سمت علمی : استادیار

نام دانشکده : ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

رئیس کتابخانه :

تقدیم به پدر و مادر مهربانم
که آهنگ مهرشان تا زنده‌ام در قلبم طنین انداز است

چکیده:

رساله حاضر، درباره‌ی بررسی و مقایسه‌ی "منشأ شخصیت" (*Prototype*) در هشت رمان از نویسندگان مرد و زن دهه‌ی ۶۰ می‌باشد. رمان‌های انتخابی این رساله به شرح زیر می‌باشد: "طوبا و معنای شب" از "شهرنوش پارسی‌پور"، "اهل غرق" از "منیرو روانی‌پور"، "سه هزار و یکشب" از "فروغ شهاب"، "دو منظره" از "غزاله علیزاده"، "زمستان ۶۲" از "اسماعیل فصیح"، "زمین سوخته" از "احمد محمود"، "نخل‌های بی‌سر" از "قاسمعلی فراست" و "کتاب آدم‌های غایب" از "تقی مدرسی".

این رساله پژوهشی است در زمینه‌ی نقش "پروتوتیپ" در فرآیند آفرینش ادبی. در واقع نمونه‌های اولیه‌ای در زندگی واقعی هر نویسنده وجود دارد که به نوعی ذهن نویسنده را، برای آفرینش یک یا چند شخصیت برمی‌انگیزد. نویسنده با استفاده از این ابزارها و مواد خام و البته نیروی تخیلش دست به خلق کاراکترهای داستانی‌اش می‌زند. در برخی موارد یک شخصیت، پروتوتیپ‌های گوناگونی دارد. گاه چند پروتوتیپ در آفرینش یک شخصیت با یکدیگر همراه می‌شوند.

در این پژوهش تمام شخصیت‌های اصلی و فرعی رمان‌ها و نیز شیوه‌ی شخصیت‌پردازی نویسندگان مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه در بخشی جداگانه در پایان هر رمان، نوع پروتوتیپ‌هایی که نویسنده از آن‌ها در خلق شخصیت‌های داستانی‌اش بهره برده است، مشخص شده است. در فصل پایانی این رساله، پروتوتیپ‌ها با یکدیگر مقایسه و نتایج تحصیل شده ارائه گردید.

۱- هر چهار نویسنده‌ی مرد انتخابی در این پژوهش، در خلق شخصیت‌های داستانی‌شان از "پروتوتیپ طبقاتی" بهره برده‌اند. با این تفاوت که آن‌ها طبقات مختلف اجتماعی را برگزیده‌اند و از یک طبقه‌ی خاص استفاده نکرده‌اند.

۲- زنان نویسنده انتخابی در این رساله، در آفرینش کاراکترهای داستانی خود توجه ویژه‌ای به "پروتوتیپ در زندگی خصوصی نویسنده" داشته‌اند.

۳- هر چهار نویسنده‌ی زن، در خلق آدم‌های داستانی‌شان از "پروتوتیپ طبقاتی" بهره برده‌اند. البته هر چهار نویسنده طبقه‌ی اجتماعی "زن" را به عنوان پروتوتیپ اثر خود برگزیده‌اند.

- ۴- در بین هشت رمان انتخابی از نویسندگان زن و مرد، چهار رمان بر اساس "پروتوتیپ تاریخی" بنا نهاده شده است. در نتیجه نویسندگان مرد و زن به یک نسبت از "پروتوتیپ تاریخی" بهره برده‌اند.
- ۵- اغلب کاراکترهای مطرح در رمان‌های نویسندگان مرد، از میان "مردان" انتخاب شده‌اند. شخصیت اول هر چهار رمان "مرد" می‌باشند. اما در مورد زنان نویسنده، شخصیت اول و اصلی گاهی "زن" و گاهی "مرد" انتخاب شده است.
- ۶- نویسندگان مرد مطابق با حوادث و مشکلات زمان زندگی‌شان دست به گزینش "موضوع" برای رمان‌هایشان زده‌اند. در حالی که این مطلب در مورد نویسندگان زن صدق نمی‌کند. آن‌ها بیشتر به تاریخ گذشته‌ی کشورشان عنایت داشته و تلاش نموده‌اند در حوزه‌ی دفاع از "زن" قلم بزنند.

کلید واژه‌ها: رمان، شخصیت، شخصیت پردازی، منشأ شخصیت (پروتوتیپ)، نویسندگان زن و

مرد دهه‌ی ۶۰ و ...

پیشگفتار:

در دوره‌ی کارشناسی در دانشگاه الزهرا (س)، کلاس‌های "ادبیات معاصر" و "نقد ادبی" را از استاد محبوبم خانم دکتر مریم حسینی درس گرفتیم. کلاس‌های درس این استاد گرامی، برایم بسیار پربار و مفید بود. هر آن چه که در حوزه‌ی "ادبیات داستانی" و "نقد ادبی" آموختم، مدیون کلاس‌های درس این استاد فاضل است. ایشان با حوصله بسیار به سوال‌هایم پاسخ می‌دادند. در کلاس "نقد ادبی" برای نخستین بار داستان کوتاه "به کی سلام کنم؟" از "سیمین دانشور" را نقد نمودم. نقد مختصر و کم‌مایه‌ام، مورد توجه استادِ مهربانم قرار گرفت. تشویق و ترغیب ایشان باعث گردید من مطالعات بیشتری در حوزه‌ی "ادبیات داستانی" و "نقد ادبی" داشته باشم. برای انتخاب موضوع پایان‌نامه نیز با ایشان مشورت نمودم و از راهنمایی‌های جناب دکتر ایران‌زاده نیز استفاده نمودم.

همیشه دوست داشته‌ام، در حوزه‌ای کار کنم که کمتر مورد توجه بوده است. بنابراین موضوع "منشأ شخصیت" (*Prototype*) را برگزیدم. مقاله و کتاب‌های گوناگونی را در حوزه‌ی موضوع این رساله مطالعه نمودم. با وجود این کتاب یا رساله‌ی که به طور مشخص و مستقیم به بررسی "منشأ شخصیت" در رمان‌های انتخابی این رساله پرداخته باشد، یافت نشد. اغلب آن‌ها به یک یا چند نویسنده به طور جداگانه - آن هم فقط تحلیل ساختاری رمان، نه در حوزه‌ی منشأ شخصیت - پرداخته‌اند.

این رساله پژوهشی است در زمینه‌ی نقش "پروتوتیپ" در فرآیند آفرینش ادبی. در واقع نمونه‌های اولیه‌ای در زندگی واقعی هر نویسنده وجود دارد که به نوعی ذهن نویسنده را، برای آفرینش یک یا چند شخصیت برمی‌انگیزد. نویسنده با استفاده از این ابزارها و مواد خام و البته نیروی تخیلش دست به خلق کاراکترهای داستانی‌اش می‌زند. در این پژوهش هشت رمان از چهار نویسنده‌ی زن و چهار نویسنده‌ی مرد در دهه‌ی ۶۰ انتخاب شده است. "منشأ شخصیت" و "پروتوتیپ‌های" هر یک از این رمان‌ها مشخص شدند. در ادامه این پروتوتیپ‌ها با یکدیگر مقایسه و نتایج تحصیل شده ارائه گردید. در نگارش این رساله با مشکلات و تنگناهایی مواجه شدم. نخست در تهیه‌ی رمان‌های انتخابی این پژوهش دچار مشکل شدم. بعضی از رمان‌ها در سالیان اخیر تجدید چاپ نشده بودند و دسترسی به آن‌ها متحمل صرف وقت و هزینه بود. کمبود منابع نظری و نبودن نقد و بررسی‌های اساسی در حوزه‌ی "پروتوتیپ" مشکل دیگری بود. اغلب مقاله‌ها، کتاب‌ها و رساله‌ها تنها به "شخصیت" و

"شخصیت پردازی" پرداخته و وارد مقوله‌ی "پروتوتیپ" نشده‌اند. تنها کتابی که از لحاظ نظری به "پروتوتیپ" پرداخته است، کتاب "منشأ شخصیت" شیرین دخت دقییان^۱ می‌باشد. اما اغلب شواهد و مثال‌های این کتاب از آثار غربی بود.

در بعضی موارد تعیین منابع الهام نویسنده، به عبارتی تعیین پروتوتیپ شخصیت‌های داستانی بسیار دشوار بود. در مواردی که خود نویسنده در مورد انتخاب "منشأ شخصیت" آدم‌های داستانی‌اش سخنی بیان نکرده باشد؛ تعیین نوع پروتوتیپ بسیار مشکل است. و ...

شایسته است که از راهنمایی‌های استاد راهنما، جناب دکتر عطفی که در تدوین این رساله راهبر من بودند، تشکر و قدردانی نمایم. همچنین از استاد مشاور، جناب دکتر تمیم داری که اصلاحاتی را پیشنهاد نمودند، تشکر نمایم. از تمامی استادان ادبیات فارسی، در دانشگاه علامه و دانشگاه الزهراء(س) که افتخار شاگردی‌شان را داشته‌ام، سپاسگزارم. نیز از تمامی افراد خانواده‌ام، به ویژه پدر، مادر، همسر و پسرانزنینم و نیز دوستان دلسوزی که دلگرمی‌ام را افزودند، بی‌نهایت سپاسگزارم. زندگیشان شاد و دنیایشان به کام.

فهرست

شماره صفحه

- ❖ مقدمه
- طرح مسأله و ضرورت تحقیق
- فرضیه‌ها و یا سوال‌های تحقیق
- اهداف تحقیق
- جامعه آماری
- روش تحقیق
- ساختار تحقیق
- پیشینه‌ی تحقیق
- مشکلات و تنگناهای تحقیق
- دلایل گزینش رمان‌ها

- ❖ کلیات
- گفتار اول
- رمان و پیدایی آن
- پیدایی رمان فارسی
- تعریف رمان
- انواع رمان
- رمان تاریخی
- رمان رشد و کمال
- رمان ناحیه‌ای
- رمان تبلیغی
- رمان روانی یا روان‌شناختی

	▪	رمان رودخانه‌ای یا دوره‌ای
۲۰	•	گفتار دوم
۲۱	▪	شخصیت و شخصیت‌پردازی
	▪	تعریف شخصیت
۲۴	▪	شیوه‌های شخصیت‌پردازی
۲۴	▪	شخصیت‌سازی مستقیم
	▪	شخصیت‌سازی غیرمستقیم
۲۶	▪	انواع شخصیت
	○	اشخاص ساده (Flat)
	○	اشخاص جامع (Round)
	○	شخصیت ایستا (Static)
	○	شخصیت پویا (Dynamic)
۲۷	○	شخصیت‌های قالبی
۲۸	○	شخصیت‌های قراردادی
	○	شخصیت‌های نوعی
۲۹	○	شخصیت‌های تمثیلی و نمادین
۳۰	○	شخصیت‌های همه‌جانبه
۳۱	•	گفتار سوم
۳۲	▪	منشأ شخصیت (پروتوتیپ)
۳۴	▪	انواع پروتوتیپ
۳۵	▪	پروتوتیپ تاریخی
۳۶	▪	هنرمند به عنوان پروتوتیپ
	▪	پروتوتیپ مذهبی
	▪	پروتوتیپ سیاسی

- ۳۷ ▪ پروتوتیپ طبقاتی
- پروتوتیپ ادبی
- پروتوتیپ‌های اساطیری و حماسی
- ۳۸ ▪ پروتوتیپ‌ها در زندگی خصوصی نویسندگان
- حالات و بیماری‌های روانی به عنوان پروتوتیپ
- پروتوتیپ در حدیث نفس
- ۳۹ ▪ پروتوتیپ تخیلی
- پروتوتیپ فلسفی

❖ فصل اول

- ۴۱
- ۴۲ • رئالیسم جادویی
- ۴۵ • طوبا و معنای شب
- ۴۶ • شهرنوش پارسی‌پور
 - رمان‌ها
- ۴۷ • مجموعه داستان‌ها
 - ترجمه‌ها
 - سایر تألیفات
- ۴۸ • مروری بر وقایع تاریخی مطرح در رمان "طوبا و معنای شب"
- ۵۱ • طوبا و معنای شب
- ۵۴ • شخصیت‌های اصلی
 - طوبا
- ۵۶ • شاهزاده فریدون میرزا کمال الدوله
- ۵۷ • اسماعیل کاظمی

- مونس ۵۸
- مریم ۵۹
- **شخصیت‌های فرعی**
 - حاج ادیب
 - حاجی محمود ۶۰
 - آقای خیابانی ۶۱
 - شاهزاده گیل ۶۲
 - ستاره
- **شخصیت‌هایی که در روند داستان نقش چندانی نداشته‌اند** ۶۳
 - مادر طوبا
 - عبدالله خان ۶۴
 - عذرا
 - مرتضی و مصطفی
 - و ...
- **شخصیت پردازی** ۶۷
- **منشأ شخصیت (پروتوتیپ)** ۶۸
 - پروتوتیپ تاریخی
 - پروتوتیپ در زندگی خصوصی نویسنده ۶۹
 - پروتوتیپ ادبی ۷۰
 - پروتوتیپ طبقاتی
- **اهل غرق** ۷۲
- **منیرو روانی پور** ۷۳
 - رمان‌ها

- مجموعه داستان‌ها ۷۴
- آثار او برای کودکان ۷۷
- **اهل غرق** ۷۹
- **شخصیت‌های اصلی**
 - زایر احمد حکیم ۸۰
 - مه جمال ۸۳
 - خیجو (دختر زایر احمد حکیم) ۸۴
- **شخصیت‌های فرعی**
 - مدینه (زن زایر احمد حکیم) ۸۵
 - ستاره ۸۶
 - فانوس ۸۷
 - دی منصور ۸۸
 - بوبونی ۸۹
 - نباتی ۹۱
 - منصور ۹۲
 - ناخدا علی
- **شخصیت‌هایی که در روند داستان نقش چندانی نداشته‌اند**
 - زایر غلام
 - عبدو
 - مرتضی
 - ابراهیم پلنگ
 - آذر متقیان
 - و ...

- شخصیت پردازی ۹۴
- منشأ شخصیت (پروتوتیپ) ۹۵
 - پروتوتیپ ادبی
 - مکان وقوع حوادث
 - مقایسه‌ی شخصیت "زایر احمد حکیم" و "خوزه آرکادیو بوئندیا" ۹۶
 - مقایسه‌ی شخصیت "مه جمال" و "سرهنگ آئورلیانو بوئندیا" ۹۷
 - ورود مظاهر تمدن ۹۹
 - از مطالب گفته شده می‌توان نتیجه گرفت ۱۰۰
 - پروتوتیپ در زندگی خصوصی نویسنده
 - پروتوتیپ طبقاتی ۱۰۱
- کتاب آدم‌های غایب ۱۰۳
- تقی مدرسی ۱۰۴
 - رمان‌ها
- مروری بر قرارداد ۱۹۱۹ و ثوق‌الدوله ۱۰۵
- کتاب آدم‌های غایب ۱۰۷
- شخصیت‌های اصلی ۱۰۹
 - رکن‌الدین حشمت نظام
 - دکتر صادق حشمت نظام ۱۱۰
 - همایوندخت 111
 - ضیاء‌الدین حشمت نظام ۱۱۳
 - شخصیت‌ها فرعی ۱۱۴
 - میرزای حسینی

- ۱۱۵ ○ مسعود سردار اژدری
- ۱۱۶ ○ آسیه خانم
- ۱۱۷ ○ عمه خانم بدیعه الزمان
- ۱۱۸ ● **شخصیت‌هایی که در روند داستان نقش چندانی نداشته‌اند**
 - دایی عزیز
 - مادموزال سونیا
 - ایران
 - میرزایوسف سردار اژدری
 - آقای سهراب فرزانه
 - و ...
- ۱۲۰ ● **شخصیت پردازی**
- ۱۲۱ ● **منشأ شخصیت (پروتوتیپ)**
 - پروتوتیپ طبقاتی
 - پروتوتیپ ادبی
 - حالات و بیماری‌های روانی به عنوان پروتوتیپ
- ۱۲۲
- ۱۲۳
- ۱۲۴ ❖ **فصل دوم**
- ۱۲۵ ● **جنگ**
- **ادبیات جنگ**
- ۱۲۷ ● **زمستان ۶۲**
- ۱۲۸ ● **اسماعیل فصیح**
 - رمان‌ها
- ۱۲۹ ○ مجموعه داستان‌ها

- ترجمه‌ها
- زمستان ۶۲ ۱۳۰
- شخصیت‌های اصلی ۱۳۲
 - جلال آریا
 - منصور فرجام ۱۳۳
 - مریم جزایری (شایان) ۱۳۴
 - لاله جهانشاهی
 - فرشاد کیان زاد ۱۳۵
- شخصیت‌های فرعی ۱۳۵
 - ادريس آل مطرود
 - دکتر کریم یار ناصر ۱۳۶
 - ابوالفضل غالب ۱۳۷
 - حسین جهان بیگلری
- شخصیت‌هایی که در روند داستان نقش چندانی نداشته‌اند ۱۳۷
 - دکتر سید حسین جزایری
 - آنجلا جزایری
 - بیژن جزایری و همسرش
 - پروین جزایری
 - و ...
- شخصیت‌پردازی ۱۴۰
- منشأ شخصیت (پروتوتیپ) ۱۴۱
 - پروتوتیپ در زندگی خصوصی نویسنده
 - پروتوتیپ طبقاتی ۱۴۲

- زمین سوخته ۱۴۳
- احمد محمود ۱۴۴
- رمان‌ها
- مجموعه داستان‌ها
- زمین ۱۴۶
- سوخته ۱۴۸
- شخصیت‌های اصلی ۱۴۹
- راوی
- ننه باران
- محمد مکانیک
- شخصیت‌های فرعی ۱۵۱
- خانواده راوی ۱۵۲
- خالد
- شاهد
- محسن ۱۵۳
- شخصیت‌هایی که در روند داستان نقش چندانی نداشته‌اند ۱۵۴
- مادر خانواده
- صابر
- شهاب
- مینا
- شهلا و شوهرش امین
- سودجویان و منفعت طلبان ۱۵۵
- الف: گرانفروشان و محترمان